

(Engländer) [8, с. 326]; 3) культурно-историческое наследие (привычки питания, манера одеваться, образ жизни, вид деятельности, характер и поведение, привязанности, убеждения): *Spaghettifresser* (Italiener), *Tulpenköpfe* (Holländer), *Teppichhändler* (Araber), *Kopftüchle* (Muslimin); 4) политические взгляды, правовое неравенство: *Asi* (Asylant), *Steuerfresser* (Ausländer) [7, с. 205].

Заклучение. Таким образом, немецкие этнические прозвища выполняют не только номинативную, но и характеристическую функцию, позволяют раскрыть характерные особенности как отдельной личности, так и лингвокультурного сообщества в целом. Изучение семантики немецких этнических прозвищ дает возможность рассмотреть личность в процессе взаимодействия языка и культуры.

Список литературы

1. Богомяткова, Е.В. Этнонимы современного немецкого языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Е.В. Богомяткова: 10.02.04 – СПб., 2005. – 24 с.
2. Манченко, Е.С. Лингвокультурные и структурно-функциональные характеристики английских прозвищ: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Е.С. Манченко: 10.02.04 – Астрахань, 2008. – 29 с.
3. Смирнов, И.Б. Экспрессивные этнонимы в современном немецком языке Австрии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekspressivnye-etnonimy> – Дата доступа: 04.01.2016.
4. Duden – Deutsches Universalwörterbuch. 6., überarbeitete und erweiterte Auflage. Hrsg. von der Dudenredaktion. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2007.
5. Erben, Johannes: Einführung in die deutsche Wortbildungslehre. Grundlagen der Germanistik. 3., neubearbeitete Auflage. Berlin: Erich Schmidt, 1993.
6. Kukk, Karin. Ethnische Spottnamen im Deutschen im Vergleich mit dem Estnischen [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://home.arcor.de/fritigern/ostpreussen/> – Дата доступа: 29.12.2015.
7. Markefka, Manfred: Ethnische Schimpfnamen – kollektive Symbole alltäglicher Diskriminierung. In: Muttersprache 109 (1999) in drei Teilen.
8. Winkler, Andreas: Ethnische Schimpfwörter und übertragener Gebrauch von Ethnika. In: Muttersprache 104.

РАДЗІМА Ў ТВОРЧАСЦІ ДРАМАТУРГАЎ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Т.У. Аляксеева

Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Са старажытнасці тэма Радзімы была адной з асноўных у літаратуры. Аўтары выяўляюць прыгажосць, разнастайнасць, багацце Айчыны, адзначаюць наяўнасць шматлікіх традыцый і абрадаў. Любоў да Бацькаўшчыны, яе народа, мовы, культуры, гісторыі, жаданне вылучыць сваю краіну сярод іншых краін з'яўляецца крыніцай выдатных твораў пісьменнікаў. Мэта нашага артыкула – раскрыць вобраз Радзімы ў п'есах ураджэнцаў Віцебшчыны.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для аналізу паслужыла драматургічная спадчына Ф. Палачаніна, А. Петрашкевіча, У. Караткевіча. Метадалагічную базу даследавання складаюць асноўныя прыёмы герменеўтычнага і дэскрыптыўнага навуковых падыходаў, што дазваляюць ахарактарызаваць вобраз Радзімы ў п'есах аўтараў, выявіць тыповыя і індывідуальна-аўтарскія ўпакі роўна старонкі.

Вынікі і іх абмеркаванне. Любоў да роднай зямлі, прыхільнасць да яе, ушанаванне святаў, абрадаў сваіх землякоў правяраецца часам. У меладраме “Кветкі дзяцінства” Фёдора Палачаніна асэнсоўваецца жыццё беларусаў за межамі сваёй краіны, у Польшчы. Драматург заяўляе, што не трэба выракацца ўласных каранёў, мовы, культуры, як бы далёка не знаходзіўся чалавек ад Беларусі. Таму яму сімпатызуе гераіня п'есы Стася, якая сорак гадоў на тэрыторыі іншай краіны памятае пра роднае Зарэчча на Глыбоччыне, спявае беларускія песні, вучыць сваіх дзяцей размаўляць па-беларуску. Жанчына пастаянна ўспамінае прыгожую прыроду, раку, лес, сцяжынку, па якіх хадзіла ў дзяцінстве. Яна кажа: “Па сённяшні дзень помню чароўны пах бэзу і тых кветак, што раслі каля хаты... Дома і сонца ярчэйшае і ласкавейшае. Там і дожджык цяплейшы. І птушкі званчэй і прыгажэй спяваюць... Здаецца, каб мела крылы, птушкай паляцела б на сваю старонку... Нічога больш не хацела б, каб толькі яшчэ разок надыхацца родным павестрам, напіцца вадзіцы з зарэчнага калодзежа” [2, 114–115]. Пра прыхільнасць Стасі да фальклору, святаў і традыцый сваёй краіны сведчыць і той факт, што яна двойчы спявае песню на словы К. Буйло “Люблю наш край, старонку гэту...”, а таксама ўгадвае асобныя народныя прыкметы.

Назіраецца нападзенне твора сімвалічнымі элементамі. Напрыклад, калі дзяўчаты ад'язджалі да цёткі ў Польшчу, то жураўлі адляталі ў вырай. Аднак у адрозненне ад іх птушкі

вясной заўсёды вяртаюцца на Радзіму. Кветкі дзяцінства (боцікі звычайныя) выступаюць пэўнай звязкай з мінулым, дапамагаюць сустрэчы з родным. Ф. Палачанін пастаянна ўжывае лексемы *родны, свой, беларускі*, а пры апісанні Беларусі і словы з памяншальна-ласкавымі суфіксамі. Присутнічаюць у п'есе і героі, якія хуценька прызвычаліся да чужога, забылі ўсё беларускае. Да іх ліку належыць цётка Юстына. Жанчына пляменніцам не дазваляла паміж сабою размаўляць па-беларуску, сварылася.

Насычана меладрама ёмістымі выказваннямі наконт роднага кутка, якія ўдала ўзбагачаюць мастацкі тэкст. Напрыклад, "Дзе маці нарадзіла, там і радзіма!" [2, 113], "Кажуць, няма смачней вадзіцы, як з роднай крыніцы!" [2, 115] і іншыя. Яны дапамагаюць больш поўна перадаць адчуванні і памкненні персанажаў, выявіць адданасць любай старонцы.

Асабліва ярка і поўна раскрываецца вобраз Радзімы ў пераломныя гістарычныя моманты: у перыяд вайны, паўстання, пэўных катаклізмаў. Драматургі захапляюцца працалюбствам народа, але паказваюць яго нялёгкае жыццё, выпрабаванні, якія кладуцца на яго плечы.

П'еса "Дагарэла свечачка" Алеся Петрашкевіча прысвечана аўтарам матулі, напісана як маналог беларускі. У творы раскрываецца плач нашай краіны па сваіх дзецях. Калыханка, якую спявае Марфа сыну, што загінуў у Афганістане, служыць пэўным супакоеннем, развітаннем з усімі забытымі маладымі хлопцамі. Драматург засяроджвае ўвагу на наступных значных момантах гісторыі: улада Чырвонай Арміі, жорсткае кіраўніцтва Сталіна, час калектывізацыі, падзеі Вялікай Айчыннай вайны, перыяд эвакуацыі з забруджаных тэрыторый пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС. На прыкладзе галоўнай гераіні Марфы перадаецца цяжкае становішча людзей, усе іх пакуты. Малітва сталай жанчыны, якая не жадае развітвацца з родным кутком, гучыць як дакор парадкам і ўладзе: "... Госпадзі, не забудзь крыўдзіцеляў нашых, і блаславі іх таксама. Аддай кожнаму па заслугах іх. А нас, грэшных, што дзетак нарадзілі на здэк ворагам і сваёй дурной уладзе, якая нас вяла, вяла і давяла да Чорнай зоркі. А калі ўсё гэта з тваёй волі, Божачка, то скажы, за што? [3, 442-443]. Гаспадыня запальвае сваю хату і кладзецца ў дамавіну. Гэтым учынкам пацвярджаецца яе няскоранасць лёсу, абставінам. А. Петрашкевіч пераконвае, што беларусаў не знішчыць, Радзіме яны не здраджваюць.

Уладзімір Караткевіч вобраз Радзімы адухаўляе, уводзіць у кантэкст п'ес. Яна ў сваю чаргу таксама абараняе свой народ, перажывае за яго. Пра гэта сведчаць наступныя радкі з трагедыі "Кастусь Каліноўскі":

"Я – Беларусь... Я – чорная зямля...
Я – маці ўсіх дзяцей маіх.
І ўсіх гасцей, што прыйдуць з добрым словам
На берагі маіх празрыстых рэк...
Я – перад вамі... Паглядзіце... Рукі...
Стагоддзі працы – шрамамі на іх.
Я – ў чорным. Але быць бы мне ў барвяным
Ад рэк крыві, што працяклі па мне... [1, 19].

Краіна параўноўваецца з жанчынай-маці, якая супакоіць, заўсёды падтрымае, нягледзячы на стомленасць і цяжасці. Зноў жа тут з дадзенай мэтай ужываецца калыханка.

Аўтар захапляецца гісторыяй сваёй краіны, яе знакамітымі людзьмі, гераічнымі подзвігамі народа. Ва ўсіх драматургічных творах У. Караткевіча заўважаецца прысутнасць патрыёта, які змагаецца за сваю радную зямлю да апошняга ўздыху, аддана любіць яе, не здраджвае ні пры якіх абставінах. Гэта пацвярджае выказванне Кастуся Каліноўскага з аднайменнай п'есы:

"Вялікі мой народ, зямля мая.
Гняздо пакут, змагання і свабоды,
Зямля маіх нябес, маёй каханай,
Маіх сяброў, маёй спявучай мовы...
Я толькі што памёр. І ў гэты час
Адаў табе, зямля, сябе самога
Каб ведала, як я цябе люблю [1, 85].

У кожнага народа павінна быць свая ўласная мова. Паўтарае словы Ф. Багушэвіча Зыгмунд Чаховіч (былы ўдзельнік паўстання 1863 года), персанаж п'есы "Калыска чатырох чараўніц" наконт таго, што "мова для нас святая, бо яна нам ад бога даная ... Нельга пакідаць мовы" [1, 162].

У гераічнай драме “Млын на Сініх Вірах” сцвярджаецца думка пра трываласць і неўміручасць нашай краіны. Дзеянне ў п’есе адбываецца ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны (1941– 1942 гг.). Студэнт Андрэй Лаўрановіч з гонарам заяўляе: “Хоць і на карчму падобная зараз наша краіна, хоць і плача яна крывавымі слязьмі, хоць і памірае яна ад пакут, але калі, калі мы не паміралі, калі не біліся?! З пакут і крыві паўстане радзіма наша” [1, 296].

Відавочны аптымізм персанажаў, іх вера ў перамогу. Радзіма з’яўляецца асноўным штуршком для подзвігаў, гераічных учынкаў.

Заклучэнне. Драматургі Віцебшчыны захапляюцца багаццем і прыгажосцю Радзімы, паказваюць у сваіх творах сапраўдных патрыётаў, якія захоўваюць традыцыі свайго народа, змагаюцца за яго незалежнасць. Радзіма ў сваю чаргу адухаўляецца аўтарамі, становіцца заступніцай, маці для сваіх адданых сыноў.

Спіс літаратуры

1. Караткевіч, У. Старыя беларускія хронікі: п’есы / У. Караткевіч. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1988. – 304 с.
2. Палачанін, Ф. Даравальная нядзеля / Ф. Палачанін. – Мінск: Кнігазбор, 2012. – 352 с.
3. Петрашкевіч, А. Здрапежаная зямля / А. Петрашкевіч. – Мн.: УП “Тэхнапрынт”, 2003. – 448 с.

ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧЫЯ РЭАЛІІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ І ІХ ЛЕКСІКАГРАФІЧНАЕ АДЛЮСТРАВАННЕ

Г.А. Арцямёнак
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Лінгвакраіназнаўства як сінтэтычная навука даследуе дэнататыўныя і анамастычныя рэаліі пэўнай краіны праз нацыянальна-маркіраваныя адзінкі лексічнай і фразеалагічнай падсістэм мовы. Беларуская мова з часу свайго ўзнікнення з’яўляецца часткай і найважнейшым сродкам стварэння духоўнай культуры беларусаў. Менавіта ў мове найбольш поўна адлюстраваны асаблівасці месца пражывання, гаспадарчай і культурнай дзейнасці беларускага этнасу. Лінгвакраіназнаўчыя адзінкі нясуць у сабе самую істотную інфармацыю пра дзяржаву, разнастайныя гістарычныя і сучасныя працэсы ў жыцці народа. Пасродкам вывучэння рэалій лягчэй зразумець характар і менталітэт беларусаў, іх прыярытэты і памкненні. Гэта вельмі важна пры наладжванні эфектыўных кантактаў замежных грамадзян з беларускай дзяржавай у сферы палітыкі, бізнесу, турызму, а таксама для тых жыхароў Беларусі, чыёй роднай мовай у сітуацыі незбалансаванага блізкароднаснага білінгвізму з’яўляецца руская, а адной з надзённых задач – авалоданне спрадвечнымі духоўна-культурнымі каштоўнасцямі. Актуальнасць даследавання вызначаецца неабходнасцю збору і слоўнікавай прэзентацыі лінгвакраіназнаўчых рэалій беларускай мовы. Мэта артыкула – пастаўка і пачатковае асвятленне праблемы стварэння першага лінгвакраіназнаўчага даведніка “Рэспубліка Беларусь”.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання з’яўляюцца асноўныя беларускія энцыклапедыі, спецыялізаваныя даведнікі, мастацкія тэксты класікаў і сучасных аўтараў, якія нясуць лінгвакраіназнаўчую інфармацыю, г. зн. змяшчаюць словы-рэаліі і іншыя маркіраваныя ў краіназнаўчых адносінах адзінкі мовы. Метады і метадыкі: апісальна-аналітычны, кантэнт-аналіз, эксцэпцыя лінгвістычных і этнаграфічных звестак з мастацкіх, фальклорных і публіцыстычных тэкстаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. Рэаліі гісторыі, культуры, прыроды, побыту адлюстроўваюць розныя грані бытавання беларускага этнасу, паказваюць падставы дзяржаўнай самастойнасці і духоўнага адзінства беларусаў. Адпаведныя лексемы і ўстойлівыя выразы ўваходзяць у агульнанародны слоўнік як шырокавядомыя назвы грамадска-значных падзей, паняццяў, прадметаў, з’яў, звычаяў, асоб, мастацкіх твораў і інш. Моўная рэалія, як правіла, спароджае разнастайныя метафары, эпітэты, параўнанні, прыказкі, прымаўкі, фраземы, выслоўі, якія пацвярджаюць яе важнасць для ментальнасці народа. Рэаліі могуць быць раскласіфікаваны паводле прадметна-тэматычнага прынцыпу: 1) этнаграфічныя і бытавыя (назвы паселішчаў і пабудов, адзення, ежы і напояў, звычаяў і традыцый, святаў, элементаў паводзін і маўленчага этыкету): *мястэчка, адрына, праснак, вераішчака, жур, талака, Купалле, дзяды, добры дзень!, калі ласка!, прабацце!;* 2) геаграфічныя (назвы тыповых прадстаўнікоў флоры і фаўны, відаў прыродных рэсурсаў): *зубр, бусел, вярба, пралеска, лотаць, жвір, торф;* 3) грамадска-